

gereformeerden; er bestond een nauwe relatie tussen de overheid en kerkeraad. De auteur beklemtoont de geringe professionalisering van het lokaal gezag, evenals de lage specialisatiegraad van de lokale ambachten; stad en platteland verschilden in deze opzichten sterk van elkaar. Dit onderscheid komt ook naar voren bij de verhouding tussen de overheid en ingezetenen; de auteur ziet in het dorp slechts een vage scheidslijn tussen beide. Ondanks de relatieve welvaart was ca. 16% van de bevolking afhankelijk van de bedeling; deze legde een zware druk op de gemeenschap en vereiste een grote mate van solidariteit. Het verschil in lees- en schrijfvaardigheid tussen mannen en vrouwen in Graft is opmerkelijk, het geringe boekenbezit in het dorp niet. Het huwelijksleven vertoonde in Graft de gewone trekken: er waren absolute normen en waarden, waarmee in de praktijk dikwijls de hand werd gelicht; de auteur signaleert dit met mededogen voor de menselijke zwakheid. Volgens hem was Graft 'een dorp van eenvoudige, vriendelijke mensen die goed op hun zaken passen zonder te streven naarde maximale winst en evenmin geplaagd worden door ambitie en geldingsdrang, als door zucht naar weelde en overdaad' (318), 'een dorp van middelmatige mensen met beperkte hulpmiddelen en bescheiden cultuur' (321). Men vraagt zich af in hoeverre de auteur zijn eigen idealen hier naar het verleden terugprojecteert om die als spiegel aan zijn tijdgenoten te kunnen voorhouden.

De auteur beklemtoont het belang van de geloofsgemeenschap en de lokale gemeenschap, die in een spanningsveld tot elkaar stonden. Volgens hem prevaleerde in de kleine gemeenschap de lokale verbondenheid boven de religieuze, maar waren beide op nationaal vlak aan elkaar gelijk (316). Het zou kunnen zijn dat deze these voor Graft opgaat, maar dat vloeit dan voort uit godsdienstige verhoudingen die beslist niet kunnen worden veralgemeniseerd. Er was op nationaal niveau meer onder de zon dan gereformeerd patriottisme. Men vraagt zich verder af of Graft echt zo'n stilstaand water was als de auteur suggereert. Bij een vergelijking met het huidige tijdsgewricht heeft hij het gelijk natuurlijk aan zijn zijde; het komt mij echter voor dat over hetzelfde thema een boek met meer spanning, dynamiek, tragiek en verandering zou zijn te schrijven, dat lossier staat van de bronnen. Af en toe zou men ook wat meer analyse en wat minder beschrijving wensen. Deze marginale opmerkingen hebben niet de bedoeling afbreuk te doen aan mijn grote bewondering voor dit werk" clät bijzonder evenwichtig van bouw, helder van uitwerking, voorzichtig van toon en prettig van stijl is, vol onderkoelde humor. Vaak moet de auteur woekeren met de feiten die hij boven water heeft gebracht, maar dat vergroot slechts de bewondering voor zijn inventiviteit en combinatievermogen. Kortom, dit is een meesterwerk.

G. de Bruin

P. Grimm, ed., *Heeren in zaken. De Kamer van Rotterdam van de Verenigde Oostindische Compagnie* (Zutphen: Walburg pers, 1994, 112 blz., f29,90, ISBN 90 6011 903 7).

Heeren in zaken is een modern vormgegeven boekje, met (kleuren-)illustraties en een glossy kaft, zodat het bedoeld lijkt te zijn voor een breed publiek. Hoewel het dat, wat betreft inhoud en leesbaarheid ook zeker is, gaan de verschillende auteurs misschien wat ver in hun gedetailleerde opsomming van familieverbanden, percentages, getallen en feiten. Hierdoor is duidelijk te merken dat het een samenvattende publikatie is van een uitgebreidere bronnenstudie naar de Rotterdamse tak van de VOC. Het uitgangspunt van deze studie was een serie portretten van de bewindhebbers van de Rotterdamse Kamer, die in het bezit is van het Historisch Museum Rotterdam.

Het boek is in vijfen gedeeld. Allereerst ('De VOC en de stad Rotterdam', 9-34) wordt door R. F. Voorman de VOC, maar met name de rol van de stad Rotterdam hierin belicht. Het gedeelte over de algemene geschiedenis van de Compagnie had wellicht wat uitgebreider gekund; de lezer valt nu wat snel met de deur in huis. Het aardige van dit hoofdstuk is dat de lezer zich beter realiseert dat de moderne stad Rotterdam een bewogen geschiedenis heeft. Het verhaal over het ronselen van de scheepsbemanning van de VOC en hoe het verder met ze ging, wordt toegelicht aan de hand van tabellen. Het tweede deel ('Heeren in zaken; De bewindhebbers van de Kamer Rotterdam', 35-65), geschreven door P. Grimm, behandelt de positie van de bewindhebbers in de stad en de manier waarop ze benoemd werden. Hierbij wordt vooral toegelicht welke constructies er bedacht zijn om toch vooral op de felbegeerde stoel van bewindhebber te komen. De financiële kant van de zaak, met name de plaats van de zogenaamde 'actiën' (aandelen) daarin zet L. Klienbannink ('Het kapitaal van de Kamer Rotterdam', 66-67) uiteen. Net als bij de verwerving van belangrijke functies binnen de VOC werd ook met deze actiën geknoeid; niet zelden had het een met het ander te maken. In *Heeren* (77-92) behandelen M. Fleurke en A. Menge de levensloop van enkele opvallende mannen, die de post van bewindhebber hebben bekleed. Hoewel het ambt zeker niet erfelijk was, laten de twee schrijfsters goed zien dat enkele families er toch in slaagden de VOC aan zich te binden. Uit het hoofdstuk blijkt dat de verschillende heren, zoals Grimm al eerder in het boek schrijft, 'van divers allooi, diverse afkomst en diverse capaciteiten zijn' (35) en dat de functie door de een van groter belang werd gevonden dan door de ander.

Tot slot wordt in " ... by meenigt' aan de wanden en mueren' (93-100) het eigenlijke uitgangspunt van het boek nader bekeken; de 67 portretten die er van de in totaal 89 Rotterdamse bewindhebbers bewaard zijn gebleven. De eerste 34 portretten zijn door één en dezelfde schilder pas ver na de oprichting van de VOC vervaardigd. Interessant is ook het verhaal over de lijsten van een deel van de verzameling die tijdens een restauratie in de verkeerde kleur, protserig goud in plaats van het oorspronkelijke zwart, zijn overgeschilderd. Het boek wordt afgesloten met een overzicht van Rotterdamse bewindhebbers, kapitaalstaat van de actiën in 1712, een notenapparaat, bronnen en een literatuurlijst.

Lianne Damen

L. Bosman, *Nieuw Amsterdam in Berbice (Guyana). De planning en bouw van een koloniale stad, 1764-1800* (Zeven Provinciën reeks IX; Hilversum: Verloren, 1994, 92 blz., ISBN 90 6550 131 2)

Dit kleine boekje verscheen in de Zeven Provinciën reeks. Deze serie brengt korte monografieën over Nederlandse geschiedenis en cultuur in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw. De reeks staat onder auspiciën van het onderzoekszwaartepunt 'De Republiek en Europa in de nieuwe tijd' van de Rijksuniversiteit te Leiden.

In de recente geschiedschrijving is opmerkelijk weinig aandacht geschonken aan de Nederlandse kolonisatie in Zuid-Amerika van de streken langs drie rivieren (de Essequibo, de Demerara en de Berbice) die door het tegenwoordige Guyana stromen. Een belangrijke reden voor deze beperkte belangstelling is mogelijk gelegen in de Britse overheersing van deze gebieden vanaf het einde van de achttiende eeuw tot in het derde kwart van de twintigste; daarnaast speelt zeker ook de relatief geringe omvang van de kolonies een rol. Waar het schriftelijke bronnenmateriaal met betrekking tot Essequibo en Demerara zeer onvolledig is